

MESTNA OBČINA KRANJ

JAVNI, PROJEKTNI, ENOSTOPENJSKI NATEČAJ

PARK SLOVENSKE HIMNE V KRANJU

Natečajna naloga

Naročnik: Mestna občina Kranj
Slovenski trg 1, 4000 Kranj

Razpisovalec: Mestna občina Kranj
Slovenski trg 1, 4000 Kranj

v sodelovanju z

Zbornico za arhitekturo in prostor Slovenije
Vegova 8, 1000 Ljubljana

Izdelovalec: Nataša Žibert, univ. dipl. inž. grad.

Odgovorna oseba
izdelovalca: mag. Marko Čehovin, vodja Urada za gospodarske dejavnosti in promet

Kranj, januar 2022

KAZALO VSEBINE

1. NAMEN, CILJ IN PREDMET NATEČAJA	3
2. NATEČAJNO OBMOČJE	6
3. URBANISTIČNE, ARHITEKTURNE, KRAJINSKO ARHITEKTURNE, NARAVNE ZNAČILNOSTI OBMOČJA	7
3.1. Lega in obseg natečajnega območja	7
3.2. Zgodovinski razvoj območja	8
3.3. Omrežja gospodarske javne infrastrukture in javnega dobra	9
3.4. Območja varovanja	10
4. IZHODIŠČA	11
4.1. Izhodišča veljavnih prostorskih aktov	11
4.2. Pogoji, usmeritve in mnenja nosilcev urejanja prostora	11
4.3. Razvoj urbanistične značilnosti mesta	11
4.4. Razvoj zelenega sistema	12
5. USMERITVE ZA ARHITEKTURNO IN KRAJINSKO ARHITEKTURNO OBLIKOVANJE	14
5.1. Ureditve zelenih površin in zasaditve	14
5.2. Ureditve tlakovanih in utrjenih površin	14
5.3. Urbana oprema in pomožni objekti	15
6. OCENA INVESTICIJE	15
7. NATEČAJNE PODLOGE C IN PRILOGE D	15
8. LITERATURA	15

1. NAMEN, CILJ IN PREDMET NATEČAJA

Namen natečaja je pridobiti:

- najprimernejšo rešitev za ureditev spominskega parka, posvečenega slovenskima himnama (Zdravljica kot slovenska državna himna ter Naprej zastave slave kot nekdanja dolgoletna slovenska narodna himna in himna Slovenske vojske), ter počastitev obeh avtorjev - Franceta Prešerna in Simona Jenka, ki sta oba pokopana v Prešernovem gaju v neposredni bližini natečajnega območja,
- dodatno parkovno površino, ki se bo ustrezno vpela v kontekst mesta s premišljeno vzpostavitvijo odnosa do Prešernovega gaja.

Splošni cilj naloge je izgradnja reprezentativnega in nacionalno izpostavljenega Parka slovenske himne, s čimer se bo počastilo tako Franceta Prešerna, kot Simona Jenka, ki sta avtorja državne in narodne himne ter himne Slovenske vojske. Kranj bo s tem pridobil novo parkovno površino, ki bo izboljšala kakovost bivanja v mestu. Pomen narave za človeka in stik z njo se v mestu kaže prav v zelenih površinah. Te je mestna občina s časom umestila v mestno strukturo kot enakovredno, nenadomestljivo prostorsko prvino z oblikovalsko strukturnimi, funkcionalno-programskimi in zdravstveno-higienskimi funkcijami (Simoneti, 1997). Prebivalci mest z vedno bolj od narave odtujenim načinom življenja dokazujejo, da je dejaven stik z naravo še vedno temeljnega pomena za preživetje človeka. Zato tudi prihaja do vse večje želje ljudi do življenja v trajnostnih mestih, kjer prepoznavamo zelene površine kot enega ključnih elementov mestnega tkiva za doseganje večje stopnje trajnosti (Smrekar, Tiran, 2013).

Mestna občina Kranj pod častnim pokroviteljstvom predsednika Republike Slovenije Boruta Pahorja namerava urediti javni mestni park nacionalnega pomena na trenutno degradiranem in neurejenem območju v lasti Župnije Kranj. Župnija Kranj se strinja s predvideno preureditvijo in bo tudi aktivno sodelovala pri končnem oblikovanju parka, Mestni občini Kranj pa bo podelila stavbno pravico. Z ureditvijo tega območja bo mesto pridobilo novo, manjšo parkovno površino, ki bo vsebinsko dopolnila Prešernov gaj. Slovenija pa bo na tem nacionalno pomembnem prostoru, neposredno ob zadnjem bivališču dveh izjemno pomembnih slovenskih poetov, pridobila edinstveni prostor za počastitev njunega spomina in priložnost za prikaz zgodovinskega razvoja slovenske himne. Himna se je v sedanjem splošno uveljavljenem pojmovanju utrdila kot pesem, ki služi počastitvi države ob pomembnih državnih dogodkih in drugih svečanostih. Poleg grba in zastave je himna eden izmed treh uradnih državnih simbolov (Cigoj Krstulović, 2015: 11).

Park bo poimenovan po slovenski državni himni »Zdravljica« avtorja Franceta Prešerna in po nekdanji dolgoletni narodni himni »Naprej zastave slave« avtorja Simona Jenka, ki so jo Slovenci vzeli za svojo himno vse od njenega nastanka leta 1860 pa do 1989, ko je njeno vlogo prevzela »Zdravljica« Franceta Prešerna. Najprej je bila sprejeta za himno Socialistične Republike Slovenije, kasneje pa je postala tudi himna samostojne države. Malo je znano, da je prva kitica »Naprej zastave slave«, poleg dela srbske narodne himne »Bože pravde« in dela hrvaške narodne himne »Lijepa naša domovino«, skupaj tvorila himno Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev (1918-1929) in himno Kraljevine Jugoslavije (1929-1941).

Slika 1: Razglednica "Naprej!" avtorjev Simona Jenka (pisec besedila) in Davorina Jenka (uglasbitev) - arhiv NUK

Besedilo pesmi »Naprej!« oziroma »Naprej zastava Slave« je bilo prvič objavljeno decembra 1860 v Slovenskem glasniku. Pesem je kmalu obkrožila ves slovanski svet in tudi del drugih evropskih narodov (Mrak, 2013).

»Priložnostna pesem, ki je navdušila najprej privržence panslavizma na Dunaju, se je hitro širila po vsem slovenskem etničnem ozemlju. Čeprav je slavila panslavizem, so se Slovenci identificirali z njo. Poleg slovenske zastave tribarvnice je kmalu postala narodna svetinja, simbol slovenskega naroda.« (Cigoj Krstulović, 2015: 15)

Leta 1910 je Jenkov »Naprej!« praznoval svojo petdesetletnico. Takrat so ga vsi šteli že za slovensko narodno himno in ga v tem pogledu vzporejali s francosko »marseljezo«. V času Federativne ljudske republike Jugoslavije (in tudi njena socialistična federativna naslednica) je bila za himno izbrana znana pesem »Hej Slovani«, ki so jo, denimo v Ljubljani poznali in prepevali že spomladi leta 1848 - takrat še z besedilom »Hej Slovenci«. Pri nas pa je kot neuradna himna še vedno veljala stara »Naprej zastava slave«. Že konec osemdesetih let jo je začela izpodrivati Prešernova »Zdravljica« z napevom Stanka Premrla iz leta 1906 (Mrak, 2013). »Marseljeza« je bila v takratnem času sinonim za himno, s katero so poimenovali tako Jenkov Naprej! kot Prešernovo Zdravljico. »Prvi je imel z izvirno francosko himno La Marseillaise podobne glasbene in besedne značilnosti, torej radikalen klic k orožju za svobodo, podprt s koračniško melodijo, besedilo Prešernove Zdravljice pa je v nasprotju s francosko himno in Jenkovo pesmijo Naprej nazdravljalo svobodi, enakopravnosti in mirnemu sožitju med narodi. Tudi sedemdeset let kasneje, v sedemdesetih letih preteklega stoletja, je prešernoslovec Boris Paternu Prešernovo Zdravljico imenoval 'slovenska marseljeza'. Njeno himnično vlogo je prepoznal v pesnikovem nazoru, ki je izpovedoval stoletni slovenski sen, vsebovan že v idejah Zedinjene Slovenije, in zamisel sožitja vseh narodov sveta.« (Ljubljanski zvon, Cigoj Krstulović, 2015: 18)

"Zdravljica" je po osamosvojitvi Slovenije postala državna himna, medtem ko je staro bojno koračnico, ki kliče na korajžo slovensko "junaško kri", posvojila na novo ustanovljena Slovenska vojska. Prešernova Zdravljica je bila napisana leta 1844, zaradi cenzure ene izmed kitic pa je bila prvič objavljena šele revolucionarnega leta 1848. »Primerjava Zdravljice z drugimi državnimi himnami pokaže nekaj posebnosti, ki izvirajo iz značilnosti njene besedne in glasbene vsebine ter njune povezave. Zdravljica je, ugotavlja prešernoslovec Boris Paternu, najpomembnejša Prešernova narodno-politična pesem. Njen okvir je napitnica, kjer pesnik nazdravlja osebnim, človeškim rečem, jedro pa politični program, ki ga pesnik izraža skozi zahteve po narodni osvoboditvi Slovencev, svobodi in enakosti med narodi. Prešernovo besedilo je danes, ko smo Slovenci v mnogonacionalni evropski skupnosti, po mnenju Franceta Bernika uresničitev 'preroškega videnja prihodnosti'.« (Cigoj Krstulović, 2015: 25)

Himna Republike Slovenije je določena s 6. členom Ustave Republike Slovenije, sprejete decembra 1991, ki navaja: »Himna Slovenije je Zdravljica«. Bolj podrobnejša pa je določba v 5. členu Zakona o grbu, zastavi in himni Republike Slovenije ter o slovenski narodni zastavi (iz oktobra 1994), ki določa: »Himna je sedma kitica pesmi Franceta Prešerna 'Zdravljica' na melodijo iz zborovske istoimenske skladbe skladatelja Stanka Premrla.«

Himna Slovenske vojske je določena z 41. členom Zakona o obrambi in 6. členom Uredbe o oznakah v Slovenski vojski, sprejete leta 1995, ki navaja: »Himna Slovenske vojske je pesem 'Naprej zastave slave' pesnika Simona Jenka v glasbeni priredbi skladatelja Davorina Jenka«.

Avtorja slovenskih himen sta pokopana v Prešernovem gaju, zato se bo nov spominski park povezal z njunim zadnjim »domom«. Celotna ureditev parka naj bo tesno povezana z zgoraj navedenima avtorjema in njunima himnama.

Žive naj vsi narodi
Ki hrepené dočakat' dan,
De koder sonce hodi,
Prepir iz sveta bo pregnán,
Derogák
Prost bo vsak,
Ne vrag, ne sósed bo móják.

Slika 2: Verz sedme kitice Zdravljice (arhiv NUK)

2. NATEČAJNO OBMOČJE

Natečajno območje obsega zemljišči s parc. št. 938/3 in del 268 (obe k. o. Kranj).

Slika 3: Natečajno območje (vir: IOBCINA); legenda: natečajno območje določa rdeča črta.

3. URBANISTIČNE, ARHITEKTURNE, KRAJINSKO ARHITEKTURNE, NARAVNE ZNAČILNOSTI OBMOČJA

3.1 Lega in obseg natečajnega območja

Slika 4: Prikaz obravnavanega območja z označenima lokacijama grobov Prešerna (modra pika) in Jenka (rdeča pika) v Prešernovem gaju

Območje obdelave so zemljišča s parc. št.:

Šifra K.O.	Ime K.O.	Parcela	Površina [m ²]
2100	KRANJ	938/3	1195,00
2100	KRANJ	268 del	68,37

Natečajno območje meri 1263 m². Pri zasnovi parka pa je potrebno upoštevati tudi območje Prešernovega gaja, s katerim se vsebinsko povezuje. Prešernov gaj se nahaja na zemljiščih k. o. Kranj, parc. št. 268 in 269, ki skupaj merita 6290 m².

Natečajno območje bodočega parka se nahaja v predelu Kranja, ki leži tik ob strogem mestnem jedru, med Partizansko cesto in Gregorčičevo ulico. Na severu ga omejuje Prešernov gaj, na zahodu pločnik ob Gregorčičevi ulici, na jugu in vzhodu pa zasebna posest. Teren se na obravnavanem območju zvezno dviguje proti Prešernovemu gaju.

Trenutno je območje parka relativno neurejeno oziroma celo degradirano. Na zemljišču so ostanki (štori) odstranjenih dreves nekdanjega hruškovega drevoreda in samonikla drevnina. Na zemljišču je deponiran tudi zeleni odrez in humusni kup. Čez celotno parcelo vodi deloma zarasla pot iz tlakovcev, ki se večkrat pravokotno odcepi. Na koncu poti so ostanki starega vodnjaka. Verjetno gre za ostanek nekdanjega vrta s sadovnjakom in vodnjakom. Od leta 1990 je obravnavano območje razglašeno za širše območje Prešernovega gaja.

Pogled na sever razkriva obstoječi zid Prešernovega gaja, vendar je zaradi njegove višine pogled v Prešernov gaj onemogočen. Zaradi ograjenosti s treh smeri se prostor zdi zaprt.

Prikaz trenutnega stanja na natečajnem območju:

Slika 5: Pogled iz osrednjega dela proti privatnemu objektu na vzhodni strani

Slika 6: Pogled proti zahodu z obstoječo tlakovano potjo

Slika 7: Pogled proti severu in Prešernovem gaju

Slika 8: Pogled na južno stran natečajnega območja

3.2 Zgodovinski razvoj območja

Prešernov gaj je prostor, kjer je bilo med 18. stoletjem in drugo svetovno vojno mestno pokopališče. Leta 1952 je bil preurejen po načrtih arhitekta Marjana Šorlija. Gaj je v lasti Mestne občine Kranj. Prenova je potekala pod strokovnim vodstvom Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Prostor je zasnovan kot gaj zaradi svoje zgodovinske vloge in pietete. Je prostor počitka, premišljevanja in kulturnega navdiha. Tlakovane kamnite poti se z vseh strani zaključijo v osrednjem delu gaja s prehodno lopo na osmih stebrih in s trikrat deljeno polkrožno streho.

Ob koncu 18. stoletja so opustili pokopališče ob kranjski župni cerkvi Sv. Kancijana in začeli pokopavati zunaj mesta, na malem kranjskem polju, prostoru današnjega Prešernovega gaja. Pokopališče se je ob koncu 19. stoletja precej razširilo, leta 1939 pa so ga opustili zaradi prostorske stiske. Na opuščenem pokopališču so ohranili le nekaj najbolj pomembnih zgodovinskih nagrobnikov in kulturnih spomenikov, kot so nagrobni spomenik Francetu Prešernu, nagrobni spomenik Simonu Jenku, Majdičev mavzolej, doprsni kip Franceta Prešerna, spomenik bazoviškim žrtvam, na stebriščni lopi je vzdignjen nagrobnik Janezu Puharju, izumitelju fotografije na steklo, in posmrtni ostanki Prešernove hčere Ernestine Jelovšek.

Aprila 1949 je Zavod za zaščito spomenikov najavil, da bo novo ime parka Gaj pesnikov Prešerna in Jenka, po obeh književnikih pokopanih v parku. Po prvotni ideji sta bila zastopana enakovredno, potem pa je kranjski občinski odbor izbral ime Prešernov gaj. Ta je v uporabi vse do danes. Z novim parkom, ki se vsebinsko nanaša na Prešernov gaj, se želimo navezati na prvotno poimenovanje po obeh pesnikih in s tem ponovno izpostaviti tudi Simona Jenka. V novem parku se bo na novo vzpostavilo neposredno razmerje med pesnikoma, izbrani pesmi pa s svojim značajem in zgodovinsko funkcijo nakazujeta tudi nov pristop v manifestacijah slavljenja in s tem v načinu podajanja vrednot, ki jih pesmi posredujejo.

Prešernov gaj vsako leto v sklopu ogleda pomembnih spominskih točk Franceta Prešerna poleg odraslih obišče več kot deset tisoč otrok. Na predvečer kulturnega praznika na njegovem grobu že več desetletij potekajo slovesnosti (Trenutki tišine za Prešerna - razmišljanja o pesniku in recitacije njegovih pesmi; pevski nastopi APZ Franceta Prešerna ...). Prav tako je postal vsakoletni ritual postanek na Jenkovem grobu v dneh med obletnico njegove smrti (18. oktober) in obletnico rojstnega dne (27. oktober), ko v sklopu *Jenkovih dni* gaj obiščejo pesniki, nominiranci za Jenkove nagrade in drugi ljubitelji poezije. V tem času je organiziran pohod *Po poti vajecev*, katerih pomembna točka je prav tako postanek na grobu glavnega vajeveca, pesnika Jenka. Oba pesnika sta tako vsak zase v središču kolektivnega slavljenja, to pa v odnosu do njune poezije in prostora, kjer se proces odvija, ostaja v pietetnem intimnem vzdušju.

3.3 Omrežja gospodarske javne infrastrukture in javnega dobrega

Po severnem robu natečajnega območja poteka telekomunikacijski vod, drugih vodov gospodarske javne infrastrukture (GJI) pa na natečajnem območju ni.

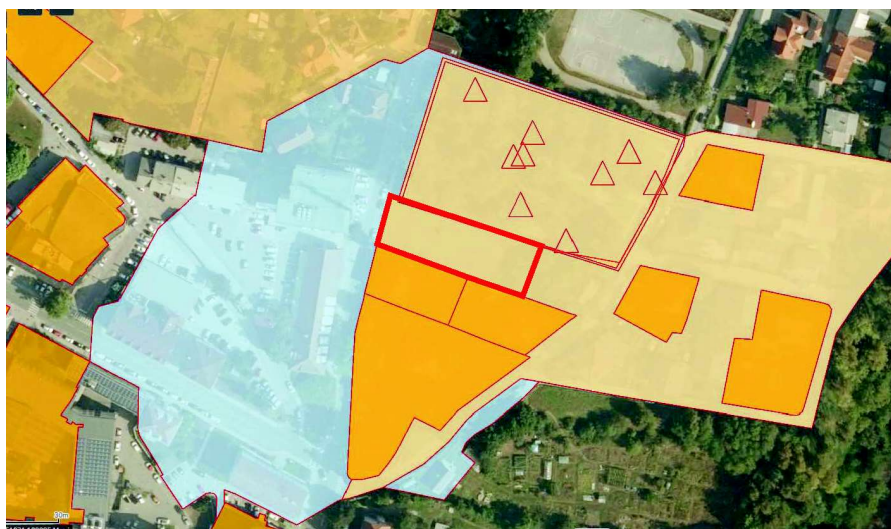
Dostop do natečajnega območja je z zahodne (SZ) smeri, z Gregorčičeve ulice, ki je javna pot, ob kateri je urejeno enostransko parkiranje. Natečajniki naj se opredelijo do parkirišč v izteku natečajnega območja, predvidijo lahko njihovo ukinitvev.

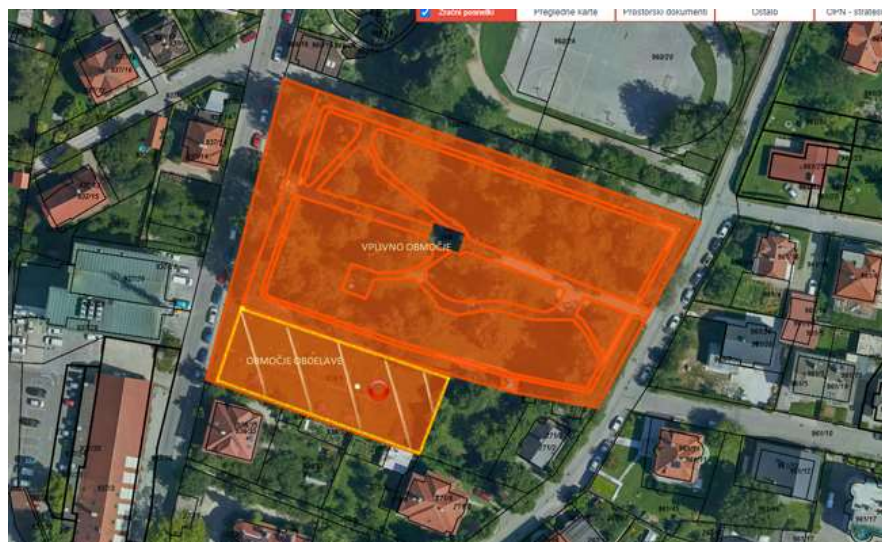
Slika 9: GJI (legenda: oranžna črta označuje telekomunikacije)

3.4 Območja varovanja

Natečajno območje se nahaja v vplivnem območju Prešernovega gaja, ki je spomenik lokalnega pomena, in v območju varovanja arheološke dediščine.

Slika 10: Območje kulturne dediščine (vir: Register kulturne dediščine)

Slika 11: Natečajno območje se nahaja v vplivnem območju spomenika lokalnega pomena Prešernov gaj

Območje zelenice je zavarovano kot: vplivno območje spomenika lokalnega pomena Kranj – Prešernov gaj (EŠD 280) in registrirana nepremična dediščina Kranj – Arheološko najdišče Gregorčičeva ulica (EŠD 21984). Upoštevajo naj se vsi veljavni prostorski akti: izpostavljamo predvsem 7. člen Odloka o razglasitvi Prešernovega gaja v Kranju za kulturni in zgodovinski spomenik (Uradni list RS, št. 3/1991, z dne 25. 1. 1991), v skladu s katerim je dovoljena adaptacija in sanacija obstoječega, prepovedano je graditi ali postavljati premične objekte, in za Kranj – Arheološko najdišče Gregorčičeva ulica določila točke 2.7.1.2. 33. člena Odloka o izvedbenem prostorskem načrtu Mestne občine Kranj (Uradni list RS, št. 74/2014 z dne 17. 10. 2014).

4. IZHODIŠČA

4.1 Izhodišča veljavnih prostorskih aktov

Rešitev mora upoštevati določila **Odloka o izvedbenem prostorskem načrtu Mestne občine Kranj** (Uradni list RS, št. 74/14, 9/16, 63/16 in 20/17, v nadaljevanju IPN Kranj). Območje urejanja se nahaja v enoti urejanja prostora: **KR J 9**

Na območju enote urejanja prostora z oznako **KR J 9** Kranj Jedro:

(1) Območje Prešernovega gaja je namenjeno javnim zelenim površinam in je z Odlokom razglašeno za kulturni in zgodovinski spomenik (Uradni list RS, št. 3/91). V območju so dopustne le prostorske ureditve, ki jih dopušča razglasitveni akt.

(2) Na območju arheologije so za vsak poseg v prostor obvezne arheološke raziskave.

Odstopanje od določil IPN Kranj in občinskega podrobnega prostorskega načrta (OPPN) je dopustno le, če se dokaže, da so predlagane rešitve primernejše s prometno-tehničnega, tehnološkega, oblikovalskega in okoljevarstvenega vidika, sledijo napredku tehnike ter omogočajo racionalnejšo rabo prostora, s katerimi pa se ne smejo poslabšati prostorske in okoljske razmere in/ali spremeniti koncept prostorske ureditve.

Odstopanja od določil iz prostorskih aktov ne smejo biti v nasprotju z javnim interesom, z njimi morajo soglašati nosilci urejanja prostora.

4.2 Pogoji, usmeritve in mnenja nosilcev urejanja prostora

Zavod za varstvo kulturne dediščin RS, OE Kranj; št. 35101-0252/2021-3, z dne 15.10.2020:

- območje zelenice je zavarovano kot vplivno območje spomenika lokalnega pomena Kranj - Prešernov gaj (EŠD 280) in registrirana nepremična dediščina Kranj – Arheološko najdišče Gregorčičeva ulica (EŠD 21984);
- na območju zelenice je dopustna adaptacija in sanacija. Dopustna je tudi rekonstrukcija obstoječih poti in odstranjenega hruškovega drevoreda;
- ureditev naj bo preprosta, podrejena ureditvi Prešernovega gaja;
- predvidena ureditev naj v najmanjši meri posega v zemeljske plasti;
- območje naj se ne ograjuje – dopustna je zasaditev nizke žive meje, izjemoma je dopustna kovana ograja (poenostavljena varianta obstoječe ograje);
- urbana oprema in pomožni objekti (spominska obeležja, klopi, razsvetljava) naj bodo del celostnega oblikovanja parka. Klopi naj bodo prostostoječe;
- postavitve urbane opreme in pomožnih objektov mora biti podrejena Prešernovemu gaju in ga ne sme vedutno degradirati;
- ureditev naj bo odprta, umirjena, diskretna, brez pretiranih obeležij, z zadržanimi simbolnimi rešitvami. Vertikalni poudarki niso zaželeni, z izjemo drogova za zastave;
- parkovna oprema naj bo omejena na južni in vzhodni rob nekdanjega sadovnjaka;
- poseganje v sestavne dele spomenika lokalnega pomena Kranj – Prešernov gaj (EŠD 280) ni dopustno (npr. ograje itd.);
- ureditev mora omogočati vzdrževanje kamnitega zidu na južni strani spomenika.

4.3 Razvoj in urbanistične značilnosti mesta

Mesto Kranj, v starejših omembah tudi Carnium, Creina, Chreina, Krainbourg, Krainburg, je zgodovinsko mesto na konglomeratnem pomolu med rekama Save in Kokre. Območje samega mestnega središča je bilo poseljeno že v mlajši kameni dobi oziroma neolitiku, pred več kot 6000 leti. To uvršča Kranj med eno najstarejših poseljenih lokacij in eno od najstarejših slovenskih mest. Kranj je tudi edino naselje v Sloveniji, ki je kontinuirano poseljeno od antike do danes, zato nekateri Kranj opredeljujejo kot najstarejše slovensko mesto. Po mestu Kranj, ki je bilo sprva njeno središče, je poimenovana tudi zgodovinska pokrajina Kranjska. Kranj je bila prva prestolnica Slovencev, saj je bila od 8. stoletja naprej center slovanske kneževine Karniole, ki jo

langobardski kronist Pavel Diakon označuje z besedami »Carniola, patria Sclavorum« (Karniola, domovina Slovanov). Mesto je dobilo ime po keltskem ljudstvu, imenovanem Karni, o katerih poročajo že antični pisni viri (Livij, Plinij, Strabon).

Na nastanek in razvoj mesta Kranj so v različnih obdobjih vplivali mnogi dejavniki. Do sredine 19. stoletja so bili to predvsem strateški in prometni dejavniki, medtem ko so se jim kasneje pridružili še številni drugi (razvoj industrije itd.) (Slavec, 1999).

Izjemnega pomena za prostorski razvoj so bili naravnogeografski pogoji, ki so pospeševali in tudi zavirali širitev mesta. Ugodna strateška lega konglomeratnega pomola je bila pomembna za nastanek in razvoj mesta vse do 16. stoletja. Dolini Kokre in Save sta dolgo časa predstavljali naravno oviro za širitev mesta. Šele gradnja mostov konec 19. in v 20. stoletju je zmanjšala fizično pregrado, ki sta jo predstavljali obe reki. Obsežne ravne in gradbeno stabilne površine Kranjsko-Sorškega polja in obsavskih teras so bile ugodne za širitev mesta proti severu, vzhodu, jugu in vzdolž savske doline ter primerne za strnjeno, gosto pozidavo. Na zahodu Šmarjetna gora predstavlja naravno oviro za razvoj mesta (Slavec, 1999).

Razvoj industrije je imel velik vpliv na prostorski razvoj mesta. Industrijska zazidava se je intenzivirala in na ta način ohranila čisto okolje v drugih naseljih, kjer zato prevladuje stanovanjska funkcija. Posledica naraščanja prebivalstva je bila organizirana stanovanjska gradnja blokovskih sosesk, medtem ko je bilo individualne gradnje razmeroma malo. Blokova gradnja na podeželju ni bila dovoljena, gradili so predvsem individualne hiše in ob starih vaških jedrih so nastale povsem nove stanovanjske soseske.

V zadnjih desetletjih se je mesto širilo predvsem na račun ekstenzivne rabe kmetijskih zemljišč na zunanjem obrobju mesta in vzdolž cestnih komunikacij. Intenzivnost rabe in gostota naselitve v širšem območju mesta sta vse manjši, saj je prevladovala gradnja stanovanjskih hiš.

Nove zazidalne površine so bile časovno in prostorsko neusklajene, saj so se oblikovale stihijsko z izdelavo lokacij ali na podlagi parcialnih zazidalnih načrtov.

4.4 Razvoj zelenega sistema

Zavestno urejanje javnih zelenih površin se pojavi šele v prvi polovici 19. stoletja. Takratni urbanistični koncepti so vse bolj izpostavljali pomembno vlogo zelenih površin v mestih, a kljub temu v slovenskih mestih dolgo niso bili prepoznani kot posebna vrednota. Kranj ni bil nobena izjema.

Kranj definira lega na konglomeratnem pomolu, nad sotočjem Kokre in Save. Mesto je postalo sestavni del kranjske ravnine, ko se je iz starega mestnega jedra na pomolu začelo širiti na ravnino na severu. Močan okvir mestu dajejo Kamniške Alpe, kamor so usmerjeni pogledi iz mesta proti severu. Zeleni prostorski dominantni na zahodu, ki sta hkrati tudi pomembni razgledniški, izletniški in rekreacijski točki, sta Šmarjetna gora in Jošt. Pomembno vizualno in rekreacijsko območje predstavljata zakrasela konglomeratna terasa Udin boršt med Kranjem in Tržičem in protokolarno posestvo Brdo. Navedene entitete se sicer ne nahajajo v samem mestu, vendar pa soustvarjajo njegov zeleni sistem in verjetno pomembno vplivajo na dejstvo, da v samem mestnem jedru ni pomembnejših javnih zelenih površin. Kljub temu pa se tudi v mestu nahajajo posamezni oblikovani elementi mestne krajine, in sicer:

- **Prešernov gaj** – trenutno največja urejena zelena površina v Kranju, ki je bil parkovno urejen po ukinitvi pokopališča pri Sv. Križu. Ne moremo govoriti o klasičnem parku, saj niti po vsebini (prostor spomina) in obliki (kamnito obzidje, znotraj katerega raste brezov gaj, ki skupaj s smrekami tvori izjemen ambient) temu ne ustreza.
- **Park La Ciotat** – ob stavbi kina Kolosej je urejen s cvetličnim nasadom, drevesi in klopmi, vendar služi bolj kot prehodna površina in ne za daljše zadrževanje ljudi.
- **Park dr. Janeza Bleiweisa** – v letu 2022 se bo v Kranju pričelo z vzpostavitvijo največjega mestnega parka z okrog 7000 m² površine.
- **Obstoječi drevoredi** – nimajo pomembnejše strukturne in členitvene vloge v naseljih kot oblikovalski elementi (poudarki glavnih cest, vpadnice v mesto itd.), niti kot pomembnejše funkcijske členitve. Pojavijo se kot manjši členitveni elementi na parkiriščih in kot drevoredne poteze ob ulicah. V preteklosti so bili drevoredi sicer pomemben del mestne slike, danes pa so ostali le fragmenti. Ob Ljubljanski cesti, na Jelenovem klancu, je bil v osnovi zasajen jagnedov drevored, sedaj pa se pojavlja različna vegetacija. Pojavljajo se tudi novejši fragmenti drevoredov: hrasti ob novi knjižnici (bivši Globus), mešan javorjev drevored ob Koroški ter Bleiweisovi cesti in lipov drevored ob Gregorčičevi ulici pred Prešernovim gajem. Še posebej so za zasnovo zelenega sistema pomembni tisti drevoredi, ki jih spremljajo pomembne peš in kolesarske povezave.

- **Kanjon Kokre** – nahaja se tik pod starim mestnim jedrom. Oboje je bilo zavarovano z odlokom leta 1983 kot naravna znamenitost. Dolžina kanjona je okoli 1,5 km, globina do 30 m. Ob reki Kokri je urejena krožna sprehajalna in učna pot. V sprejemu je OPPN ureditve kanjona, cilj katerega je navezava kanjona Kokre na staro mestno jedro Kranja z namenom, da se ustvari življenjski prostor višje vrednosti. Z ureditvijo tega območja se bo nadgradilo zelene mestne površine, spodbudilo k ozaveščanju in varovanju naravne dediščine, posledično pa izboljšalo turistično ponudbo in bivanjske razmere prebivalcev.
- **Kanjon Save** – trenutno še neizkoriščen zeleni potencial mesta.

5. USMERITVE ZA ARHITEKTURNO IN KRAJINSKO ARHITEKTURNO OBLIKOVANJE

- Park naj bo zasnovan tako, da bo ustrezno dopolnil in se navezal na Prešernov gaj, ne da bi se s tem zmanjševala njegova vrednost. Namenjen naj bo vsakodnevni rabi in izvajanju protokola. Vsebinski poudarek pri oblikovanju zasnove naj bosta slovenski himni, katerih avtorja sta pokopana v Prešernovem gaju.
- Oblikovana naj bo pot po natečajnem območju, ki pogled usmerja proti Prešernovem gaju. Ker je pokopališče na višjem terenu oz. pogled onemogoča ograja, ki se je ne sme prekiniti, niti vanjo posegati, naj se predvidi povezava, ki bo nov park Slovenske himne in Prešernov gaj vsebinsko povezala v celoto.
- Del parka naj bo trajnostna spominska ureditev, intervencija ali umetniško delo, ki bo omogočalo vsakoletno ceremonialno počastitev na najvišjem državnem nivoju in redno počastitev himne Slovenske vojske, obenem pa bo tudi enakovredni sestavni del vsakodnevne kontemplativne, sprostitvene ali rekreativne infrastrukture parka za vse obiskovalce.
- Naročnik želi pridobiti sveže in inovativne rešitve, ki bodo nagovarjale vse obiskovalce v duhu nacionalnih vrednot. Zaželeno je udeležba multidisciplinarnih skupin s strokovnjaki z različnih umetnostnih področij, vendar pa obvezno sodelovanje določenih strokovnih profilov ni v naprej zapovedano.
- Od natečajnih rešitev se pričakuje sodoben, humanističen, vključujoč in v svet odprt koncept, ki bi na temelju častitljive kulturne dediščine lahko posredoval za 21. stoletje primeren pomen. To vključuje tudi poglobljen premislek o vprašanju, kaj je sodobna spomeniška ureditev.
- Poseg v območje Prešernovega gaja, notranjost obzidja, vključno z obzidjem, ni dovoljen.
- Upošteva naj se, da je bil Prešernov gaj v aprilu 1949 imenovan Gaj pesnikov Prešerna in Jenka, to je po obeh književnikih, pokopanih v parku.
- Spominski park naj bo oblikovan po načelih univerzalnega oblikovanja, kar pomeni, da mora biti dostopen tudi za funkcionalno ovirane obiskovalce, ki pri gibanju uporabljajo pripomočke (vozičke, palice, hodulje in podobno). V največji možni meri naj se zagotavlja dostop do pomembnih vsebin brez prostorskih ovir.
- Proti parceli na jugu in vzhodu se predvidi zasnova zelene bariere. Park naj **ne bo** zaprt z visoko ograjo in naj ustvarja vtis odprtega prostora. Njegovo vsebino je potrebno prilagoditi tako, da se vsebinsko in kulturno poveže s Prešernovim gajem in ustvari enovit prostor z zavedanjem, da prilagoditve vsebine Prešernovega gaja niso možne.
- Na območju, kjer poteka lastniška meja med parcelo v lasti Župnije Kranj (parc. št. 938/3, k. o. Kranj) in parcelo v zasebni lasti (parc. št. 271/7, k. o. Kranj) je potrebno predvideti varovalno ograjo oziroma drugo fizično prepreko z namenom zaščite sosednjega stanovanjskega objekta.
- Za vzdrževanje parka ni potrebno predvideti objektov za shranjevanje orodja in podobno.
- Natečajniki lahko za parkirišča v izteku natečajnega območja predvidijo njihovo ukinitve.

5.1 Ureditve zelenih površin in zasaditve

Skladno z usmeritvami Zavoda za varstvo kulturne dediščine (ZVKD), OE Kranj, je dopustna rekonstrukcija hruškovega drevoreda, ki pa nima posebne simbolne vrednosti. Nove zasaditve nižjih živih mej so predvidene na južni in vzhodni strani obravnavanega območja.

5.2 Ureditve tlakovanih in utrjenih površin

Natečajna rešitev naj poda predlog ureditve tlakovanja, ki mora obsegati in upoštevati usmeritve naročnika in pogoje ZVKD:

Za peš poti se uporabi tlak v sivih barvnih odtenkih. Dopustni materiali so še umetni kamen v sivih barvnih odtenkih, pesek v belih in sivih barvnih odtenkih, beton v različicah (pran, brušen, štokan in podobno) ter les v rjavo-sivih odtenkih (termično obdelan les).

Skladno z usmeritvami ZVKD je dopustna rekonstrukcija obstoječih poti na natečajnem območju z minimalnim posegom v globino.

5.3 Urbana oprema in pomožni objekti

Predlog natečajne rešitve naj vključuje oblikovanje za naslednjo opremo in objekte:

- spominska obeležja, ki so načrtovana v navezavi s slovenskima himnama oz. avtorjema teh himen,
- elementi za posedanje in zadrževanje;
- natečajniki naj predlagajo, na kakšen način bi obiskovalcem predstavili pomembne vsebine spominskega parka v navezavi na Prešernov gaj;
- utrjene površine, ki bodo omogočale dostope in izvajanje protokola;
- zagotovi naj se ustrezno osvetlitev območja v skladu z veljavno uredbo in ob upoštevanju obstoječe osvetlitve Prešernovega gaja;
- predvidi naj se dva drogova za zastavi Republike Slovenije in Evropske unije, višine najmanj 6m in z medsebojno razdaljo najmanj 3,5m. Drogova naj bosta umeščena ob južnem, mejnem robu natečajnega območja.

6. OCENA INVESTICIJE

Predvidena ocena del za izvedbo novega parka, vključno z vsemi predlaganimi elementi, je lahko največ 80.000 EUR z DDV.

7. NATEČAJNE PODLOGE C IN PRILOGE D

Natečajne podloge C

1. geodetski posnetek z geolociranim aerofotom
2. shema vsebine plakata

Natečajne priloge D

1. Usmeritve za ureditev zelenice južno od Prešernovega gaja v Kranju parc. št. 938/3, k. o. Kranj, št. 35101-0252/2021-3 z dne 15. 04. 2021

8. LITERATURA

1. Simoneti M. 1997. Mestne zelene površine: med ljubiteljstvom in stroko. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
2. Slavec A. 1999. Geografija Kranja: doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo.
3. Smrekar A., Tiran J. 2013. Geografski vestnik 85-2, Pomen zelenih površin za kakovost bivanja v mestih: razvoj misli skozi čas.
4. Krstulović Cigoj, N. 2015. Himna kot simbol naroda: Premislek ob stoletnici nastanka Premrlove Zdravljice. De musica disserenda 1/1–2, str. 11–28. Dostopno na: <https://ojs.zrc-sazu.si/dmd/article/view/1997>.
5. Mrak, A. 2013. Še vedno naprej s staro "zastavo Slave". Dostopno na: <https://www.rtvsl.si/kultura/razglednice-preteklosti/se-vedno-naprej-s-staro-zastavo-slave/309158>.
6. Mrak, A. 2015. 110-letnica slovenske himne. Dostopno na: <https://www.rtvsl.si/kultura/razglednice-preteklosti/110-letnica-slovenske-himne/361570>.